

Milan Vyhlídal

Československé vojenské zpravodajství po mnichovských událostech roku 1938

Pátrací středisko pro Podkarpatskou Rus

Úvodem

Systém československého zpravodajství, podobně jako celá armáda, doznal po mnichovských událostech na podzim 1938 řadu změn. Došlo u něj k poslední reorganizaci, při níž bylo ze zpravodajského zájmu nuceně vyjmuto nacistické Německo a zpravodajská pozornost se přenesla do východních částí okleštěného státu.

Československé vojenské zpravodajství procházelo od poloviny 30. let 20. století významnými proměnami s cílem nejen účinně korigovat jeho zpravodajskou ofenzivu směrem do zahraničí, ale současně ho posunout na kvalitativně vyšší úroveň. Jen v letech 1934–1938 proběhlo pět jeho zásadních transformací. Čtyři z nich byly provedeny před mnichovskými událostmi a jedna, jak již bylo uvedeno, po nich.¹

V předmnichovském období se ofenzivní zpravodajství realizovalo přes tzv. před-sunuté agenturní ústředny (PAÚ), jakési zpravodajské expozitury umístěné v pohraničních oblastech. Některé z nich byly pod přímou pravomocí zpravodajského ústředí v Praze – pod 2. (zpravodajským) oddělením Hlavního štábu (HŠ) a některé naopak pod vedením 2. oddělení při jednotlivých Zemských vojenských velitelstvích (ZVV). Ve snaze přenést řídicí pravomoci v ofenzivním zpravodajství výlučně na 2. oddělení HŠ vznikla pod jeho vedením čtyři tzv. výzvědná střediska (VS) – VS I v Praze, VS II v Brně, VS III v Bratislavě a VS IV v Košicích. Pod uvedená střediska poté přešly nejen PAÚ dosud řízené 2. oddělením HŠ, ale i jednotlivé předsunuté agenturní ústředny pod vedením jednotlivých ZVV. Zpravodajská oddělení při Zemských vojenských velitelstvích musela nově vzniklým výzvědným střediskům předat veškeré materiální prostředky i personál. Reorganizovaný systém se stal plně funkční k 1. říjnu 1936 a na jaře 1938 se výzvědná střediska přejmenovala na tzv. agenturní pátrací střediska (APS) s příslušnou římskou číslicí.²

Po mnichovských událostech se těžiště obrany státu pod vlivem rostoucí závislosti na nacistickém Německu a agresivního tlaku Maďarska a Polska přesunulo na teritorium Slovenska a Podkarpatské Rusi. Hranice s Německem se stávaly z hlediska

1 Podrobněji k organizaci československého vojenského ofenzivního zpravodajství viz KOKOŠKA, Stanislav – MALÍŘ, Jaroslav: Organizace československého vojenského ofenzivního zpravodajství v letech 1934–1939 (I). *Historie a vojenství*, 1989, roč. 38, č. 6, s. 51–65 a TITÍŽ: Organizace československého vojenského ofenzivního zpravodajství v letech 1934–1939 (II). *Historie a vojenství*, 1990, roč. 39, č. 1, s. 34–48.

2 STRAKA, Karel: *Rekonstrukce československé agenturní sítě a jejich výsledků z let 1933–1939. Zpravodajské ústředí*. VHU, Praha 2017, s. 36–37.

obranu státu pasivní sférou a po následné reorganizaci armády soustředilo vojenské velení ve východní části republiky skoro polovinu svých pozemních sil.³

Uvedenému trendu se nutně musel přizpůsobit také zpravodajský aparát. Strukturálně se přetvářel od října do prosince 1938. Hlavní znak diskontinuity ve srovnání s předmnichovskou republikou spočíval v absenci dřívějších předsunutých pracovišť v českých zemích. Agenturní pátrací středisko I v Praze a jeho předsunuté agenturní ústředny byly zrušeny. APS II zanechalo zpravodajských aktivit proti Německu. Přesunulo se z Brna do Žiliny a prostřednictvím svých PAÚ v Moravské Ostravě a Prešově zahájilo činnost proti Polsku. Dřívější APS III v Banské Bystrici dostalo nové označení APS I. Operovalo jižním směrem, především proti území okupovanému Maďarskem na základě tzv. Vídeňské arbitráže. K dispozici mělo Předsunuté agenturní ústředny v Nitře a v Prešově.⁴

Z uvedeného plyne, že určující byl přenos zpravodajské aktivity na východ státu. K tradičnímu zaměření na Maďarsko se přidal informační zájem o Polsko. Nově se projevila vnitrostátně orientovaná pozornost na dění na Podkarpatské Rusi⁵ a sledování polských, maďarských a také německých zpravodajských aktivit v této nejvýchodnější části státu. Novým prvkem se v prosinci 1938 stalo tzv. Pátrací středisko pro Podkarpatskou Rus⁶ (PSPR) se sídlem ve Svaljavě se zpravodajským zaměřením proti Polsku a také proti jižním územím obsazeným maďarskou armádou.⁷

Je nutno uvést, že vedle již zmíněných oficiálních struktur se objevil též zcela neznámý prvek zakonspirovaného řízení tajné agentury v českých zemích. Bez vědomí nadřízených míst na Hlavním štábu a Ministerstvu národní obrany byla koncem roku 1938 zřízena Agenturně pátrací ústředna proti Německu (APÚN). Zmíněný konspirační charakter plynul z pomnichovského zákazu zpravodajské činnosti proti nacistickému Německu a o jeho existenci věděl pouze úzký okruh osob.⁸

Následující řádky představují první zmíněný nový prvek v systému vojenského zpravodajství po mnichovských událostech, tedy Pátrací středisko pro Podkarpatskou Rus. Uvedené problematice se v dosavadní historiografii, také vzhledem k určité pramenné nouzi, dostalo prozatím pouze okrajové pozornosti.⁹

3 TÝŽ: *Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932–1939*. MO ČR, Praha 2007, s. 132.

4 TÝŽ: *Rekonstrukce československé agenturní sítě a jejich výsledků z let 1933–1939*, s. 38.

5 Po vydání ústavního zákona č. 328/1938 Sb. z. a n. o autonomii Podkarpatské Rusi na konci roku 1938 se nově pro území užíval název Karpatská Ukrajina. Pro přehlednost je však v tomto textu užíváno ustálenější označení Podkarpatská Rus.

6 V dobových pramenech se můžeme setkat také s názvem Pátrací středisko na Podkarpatské Rusi. V textu je toto zpravodajské pracoviště uváděno jednotně, tedy jako Pátrací středisko pro Podkarpatskou Rus.

7 STRAKA, Karel: *Rekonstrukce československé agenturní sítě a jejich výsledků z let 1933–1939*, s. 38.

8 Tamtéž.

9 Určité informace k problematice lze nalézt v textech KOKOŠKA, Stanislav – MALÍŘ, Jaroslav: *Organizace československého vojenského ofenzivního zpravodajství v letech 1934–1939 (II)*, s. 43–44 a STRAKA, Karel: *Rekonstrukce československé agenturní sítě a jejich výsledků z let 1933–1939*, s. 38. Nejpodrobnější informace k činnosti Pátracího střediska pro Podkarpatskou Rus uvádí ve svých dílech Pavel Kreisinger, viz KREISINGER, Pavel: Plukovník generálního štábu Jan Krček (1901–1961). Dlouhá cesta účastníka zahraničního odboje (velitele Gabčíka a Kubiše) k rehabilitaci. *Historie a vojenství*, 2017, roč. 66, č. 4, s. 75 a TÝŽ: *Životní osudy zpravodajského důstojníka plk. gšt. Jana Krčka* (bakalářská diplomová práce). FF MU, Brno 2009, s. 13–16.

Milan Vyhlídal

Vznik a fungování Pátracího střediska pro Podkarpatskou Rus

Přesné datum ustavení této zvláštní zpravodajské centrály není bohužel známé. Někdy před vánočními svátky roku 1938 tehdejší vedoucí důstojník ofenzivní sekce P-1 pátrací skupiny B 2. oddělení HŠ mjr. gšt. Emil Strankmüller vypracoval základní směrnice pro činnost tohoto specializovaného centra. Dá se předpokládat, že myšlenkovým otcem uvedeného střediska byl zatímni přednosta 2. oddělení HŠ plk. gšt. František Moravec.¹⁰

Na základě uvedeného dokumentu 2. oddělení HŠ přímo pod svým vedením zřídilo ve Svaljavě Pátrací středisko pro Podkarpatskou Rus. Za prvního a vzhledem ke krátké době působení také jediného přednostu byl určen dosavadní přednosta 2. oddělení štábu velitelství I. sboru v Praze špkt. gšt. Jan Krček^{11,12}

Oblast Podkarpatské Rusi nebyla pro Krčka neznámou. V letech 1920–1927, tedy před přeložením do středoevropských Milovic, sloužil v různých funkcích (velitel čety, spojovací důstojník, zástupce velitele roty a zbrojní referent) u Pěšího pluku 19 a 36 v Mukačevu a Užhorodu.¹³

Na druhou stranu neměl Krček potřebné praktické zkušenosti s řízením tajné agentury, protože v době jeho příchodu ke 2. oddělení štábu velitelství I. sboru se zpravodajská ofenziva nacházela pevně v rukou 2. oddělení HŠ, které ji realizovalo prostřednictvím zmíněných výzvědných středisek (a pozdějších tzv. agenturních pátracích středisek). Špkt. Krček měl spolu se svými lidmi na zpravodajském oddělení I. sboru na starosti pouze obranné zpravodajství (sledování vybraných osob a vypracovávání posudků a vysílání znalců ke značnému množství soudních stání ve věcech vojenské zrady), zpravodajský výcvik a především rozsáhlou administrativu vyplývající ze zákona na obranu republiky. Na samotné 2. oddělení HŠ byl Jan Krček dočasně přidělen až v listopadu 1938.¹⁴

10 VÚA – VHA, Sb. Velitelství vojenské zpravodajské služby (dále jen f. 37), sign. 37-153-23, Věc: Výzvědné zpravodajství – informace, č. j. 13415/1938 (nedatováno), fol. 1. Jedná se o stěžejní dokument z provenience 2. oddělení HŠ, který se uchoval do dnešních dnů i díky tomu, že byl v předvečer nacistické okupace českých zemí v březnu 1939 odvezen zpravodajskou skupinou plk. gšt. Františka Moravce do Velké Británie. V polovině 50. let 20. století z něj vycházeli i příslušníci ministerstva vnitra při zpracovávání elaborátů k aktivitám československé zpravodajské služby v letech 1920–1945 pro ministra vnitra Rudolfa Baráka. Viz ABS, f. Mapy zpráv zpracované studijním ústavem MV (dále jen Z), sign. Z-6-314-1, Československá zpravodajská služba v letech 1920–1945 (průvodní list je datován 22. 12. 1957), fol. 43–45.

11 Jan Krček, nar. 8. června 1901 v Přemyšlu. V letech 1915–1918 studoval Vojenskou vyšší reálku v Hranicích a v Krakově, následně vstoupil do čs. armády. V letech 1934–1936 absolvoval Vysokou školu válečnou v Praze a následně působil u 2. oddělení štábu velitelství I. sboru v Praze. O jeho působení v odboji, po válce a perzekuci po únoru 1948 v závěru studie. Více viz KREISINGER, Pavel: *Plukovník generálního štábu Jan Krček (1901–1961)*, s. 70–83 a TÝŽ: *Životní osudy zpravodajského důstojníka plk. gšt. Jana Krčka*.

12 VÚA – VHA, f. 37, sign. 37-153-23, Věc: Výzvědné zpravodajství – informace, č. j. 13415/1938 (nedatováno), fol. 1.

13 VÚA – VHA, Sb. Kvalifikační listiny, Kvalifikační listina Jana Krčka, Kvalifikační listina – Část I. Dále viz KREISINGER, Pavel: *Plukovník generálního štábu Jan Krček (1901–1961)*, s. 71.

14 ABS, f. Hlavní správa Vojenské kontrarozvědky (dále jen 302), sign. 302-72-1/3. část, Protokol sepsaný dnešního dne ve voj. věznici s plk. pěch. Janem Krčkem, Vysoké vojenské učiliště (VVU), v Praze dne 2. 6. 1950, fol. 473 a 476.

Pátrací středisko pro Podkarpatskou Rus

Mimo Jana Krčka měli podle plánu do Svaljavy odcestovat další zpravodajští důstojníci – škpt. pěch. Jindřich Krátký, škpt. pěch. Oldřich Vomáčka, kpt. pěch. Jozef Markančuk¹⁵ a kpt. pěch. v. v. Stanislav Vondřich.¹⁶ Složení skupiny ale brzy doznalo změn. Jediný Rusín ze skupiny, kpt. Markančuk, byl z doposud neznámých důvodů nakonec nahrazen npor. Štěpánem Karešem. Bez zajímavosti není ani to, že z celého plánovaného osazenstva PSPR měli určité zpravodajské zkušenosti z tamějšího prostoru pouze štábní kapitáni Jindřich Krátký a Oldřich Vomáčka a npor. Štěpán Kareš a že vzhledem k pomnichovským personálním restrikcím na zpravodajském ústředí si plk. gšt. František Moravec nedovolil k PSPR vyslat zkušenější důstojníky. Jestli zde sehrálo roli jeho možné přání podržet si ty nejlepší zpravodajce ve své blízkosti, zůstane s největší pravděpodobností navždy tajemstvím.

Na druhou stranu byli Krčkoví lidé velice solidně vybaveni po materiální a technické stránce. Dostali přiděleny tři moderní osobní automobily Tatra 75 (pozici řidiče zastával des. Bohuslav Vilt z pomocné roty I. sboru v Praze), fotografický, chemický a písemný materiál a nezbytné zpravodajské pomůcky. Pro spojení s ústředím také disponovali vysílacím a přijímacím přístrojem.¹⁷ Rádiový provoz mezi stanicí v Praze a ve Svaljavě byl stanoven na 8.30, případně 14.30 každý den, včetně nedělí a svátků. Počátek spojení byl stanoven na 3. ledna 1939 v 8.30 hodin ráno.¹⁸

Pražské zpravodajské ústředí vědělo o zájmu Polska a Maďarska o území Podkarpatské Rusi. S obavami byly přijaty též zprávy o aktivitách tzv. Karpatské Siče¹⁹. Bez zajímavosti není, že široké spektrum politických, hospodářských sociálních a v neposlední řadě i vojenských informací z nejnáchodnější části republiky shromažďoval

- 15 Jozef Markančuk, nar. 27. března 1906 ve Vrútkách, okr. Turčiansky Svätý Martin. Absolvoval Ruské reformní reálné gymnázium v Chustu a dva roky studoval na Vojenské akademii v Hranicích na Moravě. V září 1935 byl přeřazen k Pěšímu pluku 45 Rumunskému a v lednu 1937 se u něj stal zpravodajským důstojníkem (roli bezesporu sehrála jeho dokonalá znalost rusínského a maďarského jazyka). Koncem roku 1937 byl odvelen k 2. oddělení štábu velitelství VI. sboru do Košic a až do března 1939 působil v různých zpravodajských funkcích. Po osamostatnění Slovenska setrval v armádě Slovenského státu a nadále působil u vojenského zpravodajství. V letech 1940–1942 studoval na Vysoké válečné škole v Bratislavě. Následně byl odvelen v hodnosti mjr. gšt. k Rychlé divizi na východní frontu. Po osvobození již nebyl do armády přijat a v roce 1948 emigroval do zahraničí, kde pravděpodobně také zemřel. *VÚA – VHA, Sb. Kvalifikační listiny, Kvalifikační listina Jozefa Markančuka, Kvalifikační listina – Část I; ABS, f. Z, sign. Z-6-314-2, Seznam zpravodajsky činných osob nezjištěných v ústřední evidenci obyvatel (průvodní list je datován 22. 12. 1957), fol. 808–810 a CSÉFALVAY, František a kol.: Vojenské osobnosti dějin Slovenska 1939–1945. Vojenský historický ústav, Bratislava 2013, s. 161–162.*
- 16 *VÚA – VHA, f. 37, sign. 37-153-23, Pátrací středisko na Podkarpatské Rusi, organizace a úkoly (nedatováno), fol. 3.*
- 17 Tamtéž.
- 18 *VÚA – VHA, sign. 37-153-23, Volací znaky a relační doby, příloha k č. j. 13415/1938 (nedatováno), fol. 2.*
- 19 Karpatská Sič byla dobrovolnická polovojenská organizace ukrajinských nacionalistů, jejímž cílem bylo vytvoření nezávislého ukrajinského státu. Ostře vymezení byli nejen proti přetrvávající česko-slovenské státnosti, ale také proti Maďarům. STRAKA, Karel: *Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932–1939*, s. 134. Dále viz RYCHLÍK, Jan – RYCHLÍKOVÁ, Magdaléna: *Podkarpatská Rus v dějinách Československa*. Vyšehrad, Praha 2016 a MAREK, Jindřich: *Válka o červeného medvěda. Zapomenutí čeští vojáci na Podkarpatské Rusi v březnu 1939*. Svět křídel, Cheb 2019. V širším kontextu také ŘEPA, Tomáš: *Ukrajinství nacionalisté a komunistická propaganda. Zneužití tématu v Československu po roce 1945. Paměť a dějiny*, 2014, roč. 8, č. 2, s. 47–57.

Milan Vyhlídal

také německý Abwehr, který v dané oblasti disponoval ochotnými spolupracovníky.²⁰ Vážnost situace si tak vyžadovala potřebu přesných zpráv o tamním dění. Z uvedeného logicky pramenily nelehké úkoly, které mělo svaljavské Pátrací středisko pro Podkarpatskou Rus realizovat.

Obsah jeho činnosti byl shrnut do tří základních bodů – 1) realizovat výzvědnou agenturní činnost proti Polsku, a to při plném využití polsko-ukrajinské iredenty; 2) shromažďovat zprávy o aktuálních vnitropolitických poměrech na Podkarpatské Rusi a 3) zahájit ofenzivní zpravodajské aktivity proti Maďarsku.²¹

Ofenzivní činnost proti Polsku měla spočívat ve shromažďování zpráv vojenského a vojensko-politického charakteru. Krčkovi lidé měli během krátké doby vybudovat a udržovat síť rezidentů (agentů, kteří zpravodajsky pracují přímo v zájmovém státu) a agentů-chodců²² (agentů, kteří s rezidenty udržují nepřímé spojení) se zvláštním zřetelem na polské území na sever od Podkarpatské Rusi, zhruba vymezené městy Turka – Sambir – Lvov – Berežany – Stanislav – Kolomyja – Jasiňa. Z hlediska nutnosti obsazení míst rezidenty a potřebnosti znalostí místních agentů-chodců kladlo 2. oddělení HŠ zvláštní důraz na prostor Stanislav – Stryj – Lvov – Sambir – Kolomyja. Pražské ústředí apelovalo na Pátrací středisko pro Podkarpatskou Rus, aby k náboru agentů co nejvíce využívalo spolehlivých osob z řad ukrajinské emigrace.²³

Pro posouzení vnitřních poměrů na Podkarpatské Rusi a činnosti tamějších iredentistických hnutí měli Krčkovi zpravodajci za úkol vejít v nenápadný styk s místními orgány a úřady, na druhou stranu měli zprávy o tamější ilegalitě získávat také prostřednictvím místních důvěrníků a obranných agentů. Přednosta PSPR škpt. gšt. Jan Krček měl být vždy včas a přehledně informován nejenom o oficiálních stanoviscích tamějších vládnoucích kruhů, ale měl znát také místní zákulisní politiku, její cíle a prostředky a také náladu místního obyvatelstva.²⁴

Ofenzivní zpravodajská činnost proti Maďarsku se měla zaměřit na prostor Mukačevo – Sevljuš – Nyírbátor – Nyíregyháza – Užhorod, tedy také na území, která byla

20 *Bundesarchiv-Militärarchiv Freiburg*, f. Nachgeordnete Dienststellen und Einheiten des Amtes Ausland/Abwehr, sign. RW/49-32, Politische Nachrichten aus der Tschechoslowakei (Politische und soziale Verhältnisse in Karpathen-Rußland. Militärische Angaben allgemeinen Charakters – Zu Abw. St. Mchn. Nr. 1219/37 I geh.) (nedatováno). Z uvedených materiálů vyplývá, že jedním z kvalitních informátorů německé zpravodajské služby byl minimálně od jara 1937 Vasil Roznijčuk. Tento pozdější podporučík pěchoty v záloze se na pokyn Abwehru přihlásil také do československé zahraniční armády a posléze vyzrazoval informace z československé zpravodajské expozitury v Istanbulu. Před svým odhalením stihl v listopadu 1941 uprchnout do Bulharska. Tamtéž, Politische Nachrichten aus der Tschechoslowakei (Übersendung einer mil.-polit. Meldung aus Tschechoslowakei, Nr. 1576/37 lg.) (nedatováno) a KOKOŠKA, Jaroslav – KOKOŠKA, Stanislav: *Spor o agenta A-54. Kapitoly z dějin československé zpravodajské služby*. Naše vojsko, Praha 1994, s. 258–262.

21 *VÚA – VHA*, f. 37, sign. 37-153-23, Pátrací středisko na Podkarpatské Rusi, organizace a úkoly (nedatováno), fol. 3.

22 V některých případech skutečně došlo k převzetí vhodných osob z agenturní sítě proti Německu. Příkladem je agent A-1005 Viktor Čerkasenko, jenž byl takto využit a nasazen na Podkarpatské Rusi. *VÚA – VHA*, Sb. Vojenské zpravodajství II, Osobní svazky 1936–1938, k. 1, ev. č. 187037 Čerkasenko Viktor.

23 *VÚA – VHA*, f. 37, sign. 37-153-23, Pátrací středisko na Podkarpatské Rusi, organizace a úkoly (nedatováno), fol. 3.

24 Tamtéž.

Pátrací středisko pro Podkarpatskou Rus

Maďarskem okupována na základě Vídeňské arbitráže. Zpravodajské ústředí apelovalo na včasné hlášení podstatnějších změn v maďarských pohraničních posádkách, v místech vyšších velitelství ve výše označeném prostoru a na zprávy o teroristických organizacích a jejich eventuálních přípravách pro akce na Podkarpatské Rusi.²⁵

O výsledcích své činnosti Jan Krček informoval pouze pátrací skupinu B 2. oddělení HŠ v Praze a činnost jeho lidí tak byla víceméně samostatná. Plk. gšt. František Moravec již v Praze Krčka instruoval, aby ofenzivní činnost realizoval pokud možno bez jakýchkoli zásahů a podpory místních úřadů.²⁶ Podle poválečných Krčkových výsledků před příslušníky 5. (obrného) oddělení HŠ mu měl Moravec před odjezdem do Svaljavy říci: *Nezapomeňte, že jsme pouze dočasnými držiteli moci na P[odkarpatské]R[usii].*²⁷

Nicméně o vzniku a postavení Pátracího střediska pro Podkarpatskou Rus byla z důvodu plánované úzké spolupráce informována zpravodajská oddělení tamějších vyšších vojenských velitelství, tedy 2. oddělení štábu velitelství VI. sboru ve Spišské Nové Vsi a 2. oddělení štábu velitelství 12. divize přímo ve Svaljavě. Místní zpravodajci měli Krčkovým lidem v jejich požadavcích vycházet maximálně vstříc. Vesměs se jednalo o prověřování různých osob, intervence u místních úřadů atd. Krček je naopak příležitostně informoval o důležitých zahraničních a vnitřních zprávách, pokud ovšem měly přímý vztah k místním zájmům vojenských velitelství. Jejich prostřednictvím byla navíc mezi 2. odděleními HŠ v Praze a PSPR ve Svaljavě odesílána a přijímána pošta.²⁸

Údaje o přesném zahájení činnosti Pátracího střediska ve Svaljavě se v jednotlivých materiálech rozcházejí. Na základě informací z poválečných osobních spisů zainteresovaných důstojníků se dá předpokládat, že hlavní část skupiny na místo přijela buď 16., nebo 17. prosince 1938. Škpt. gšt. Krček se k uvedenému vracel po válce při výsleších před příslušníky 5. oddělení HŠ. Na základě jeho protokolů víme, že do Svaljavy vyrazil sám automobilem z Prahy, vybaven falešnými doklady na jméno Ing. Kalina. Až na Moravě se k němu připojila další dvě civilní vozidla se škpt. Krátkým (krycí jméno „Krásný“), škpt. Vomáčkou, npor. Karešem a rotmistrem pro spojení. Mimo již zmíněného technického vybavení Krček obdržel dokumenty s věcnými a osobními údaji o ukrajinském hnutí, jež měly posloužit k hledání tipů na rezidenty proti Polsku v oblasti Haliče. Zajímavé je, že k problematice zpravodajské ofenzivy proti Maďarsku ale údajně žádné pokyny nedostal. Byl instruován navázat těsnou spolupráci se zpravodajskými expoziturami na východním Slovensku, protože právě ty již měly určité zkušenosti z práce proti Maďarsku. Navíc na rozdíl od vznikajícího pracoviště ve Svaljavě disponovaly také etablovanou agenturní sítí. První noc ve Svaljavě Krčkovi

25 Tamtéž.

26 VÚA – VHA, f. 37, sign. 37-153-23, Pátrací středisko na Podkarpatské Rusi, organizace a úkoly (nedatováno), fol. 4.

27 ABS, f. 302, sign. 302-72-1/3. část, Protokol sepsaný dnešního dne ve voj. věznicí s plk. pěch. Janem Krčkem, VVU, v Praze dne 2. 6. 1950, fol. 485–486

28 VÚA – VHA, f. 37, sign. 37-153-23, Věc: Výzvědné zpravodajství – informace, č. j. 13415/1938 (nedatováno), fol. 1 a tamtéž, sign. 37-153-23, Pátrací středisko na Podkarpatské Rusi, organizace a úkoly (nedatováno), fol. 4.

Milan Vyhlídal

lidé přespali v místním hotýlku a následující den se škpt. Vomáčka se spojařem, vysílačkou a řidiči přestěhoval do uvolněného rodinného domu. Zbytek zpravodajských důstojníků se ubytoval v podnájmu u místních obyvatel.²⁹

V blíže nezjištěné době bylo Pátrací středisko pro Podkarpatskou Rus posíláno ještě o kpt. pěch. Stanislava Vondřicha, jinak též Krčkova bývalého podřízeného z pražského působistiště u 2. oddělení štábu velitelství I. sboru.³⁰

Jedním z úkolů PSPR byla i činnost na poli obranného zpravodajství. Vnitřní situaci na Podkarpatské Rusi narušovaly aktivity bojůvek Karpatské Siče. Škpt. gšt. Jan Krček z titulu své funkce často jednal s arm. gen. Lvem Prchalou³¹, kterému jako ministru vnitra autonomní vlády Podkarpatské Rusi aktivity sičovců působily značné starosti. Prchala žádal především informace o jejich příslušnících, ale žádné radikální kroky vůči nim neučinil. Sám Krček s Prchalovým poměrně benevolentním přístupem nesouhlasil, což údajně ventiloval před svými podřízenými.³²

Krček svůj příchod hlásil také u velitele 12. divize brig. gen. Olega Svátka³³. Jak již bylo uvedeno, velitelství divize se stejně jako PSPR nacházelo ve Svaljavě, kam se muselo přestěhovat z odstoupeného Užhorodu. Krčkova skupina začala po svém pří-

29 ABS, f. 302, sign. 302-72-1/3. část, Protokol sepsaný dnešního dne ve voj. věznici s plk. pěch. Janem Krčkem, VVU, v Praze dne 2. 6. 1950, fol. 486–487.

30 ABS, f. Zpravodajská správa Generálního štábu (ZS GŠ) ČSLA, svazek a. č. 2661, Vondřich Stanislav, Dotazník.

31 Lev Prchala, nar. 23. března 1892 ve Slezské Ostravě. V roce 1911 odmaturoval na německém gymnáziu ve Frýdku, následně studium na právnické fakultě ve Vídni nedokončil. V letech 1912–1913 vykonával vojenskou službu jako tzv. jednoroční dobrovolník. Aktivní službu v rakousko-uherské armádě nastoupil v květnu 1914. V červenci téhož roku byl povýšen do hodnosti podporučíka a v srpnu odjel na východní frontu. V červenci 1916 padl do ruského zajetí. V roce 1917 se přihlásil do československých legií a byl zařazen k 8. čs. střeleckému pluku. V červenci 1918 se stal velitelem zmíněného pluku. Od února 1919 byl velitelem 3. čs. střelecké divize a po povýšení do hodnosti plukovníka se stal zvláštním delegátem vrchního velitele spojeneckých vojsk na Sibiři. Po návratu do vlasti byl vyslán s vojenskými a diplomatickými úkoly do Paříže. V letech 1921–1923 tam také absolvoval Válečnou školu. Po návratu domů působil v různých velitelských funkcích. V září 1925 již v hodnosti brigádního generála převzal velení 12. divize v Užhorodu. V roce 1928 byl povýšen na divizního generála a v září 1931 ustanoven podnáčelníkem Hlavního štábu. V roce 1933 se stal zemským vojenským velitelem v Košicích a v lednu 1936 byl povýšen do hodnosti armádního generála. V době zářijové mobilizace 1938 velel 4. a později 3. armádě. V lednu 1939 se stal ministrem autonomní vlády na Podkarpatské Rusi a po 15. březnu se vrátil do Prahy. V květnu 1939 odecestoval do Slovenska a poté do Polska, kde byl polskou vládou pověřen organizací a velením nad československými jednotkami. Po porážce Polska odešel do Rumunska a posléze do Francie. Postupem doby se dostával do rozporů s československým exilovým vedením a v roce 1940 byl postaven mimo službu. Z důvodu svých zahraničních aktivit byl dokonce v roce 1945 zbaven hodnosti armádního generála. Do Československa se již nevrátil a kvůli kontaktům se Sudetoněmeckým krajanským sdružením a exponenty Slovenského státu v emigraci se od jeho činnosti po únoru 1948 distancoval i zástupci demokratického exilu. Zemřel 11. června 1963 v rakouském Feldbachu. LÁŇÍK, Jaroslav a kol.: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*. MO ČR – AVIS, Praha 2005, s. 239.

32 ABS, f. 302, sign. 302-72-1/1. část, Věc: Krček Jan – škpt. gšt. – hlášení. Č. Budějovice, 1. 2. 1946, fol. 112 a tamtéž, sign. 302-72-1/3. část, Protokol sepsaný dnešního dne ve voj. věznici s plk. pěch. Janem Krčkem, VVU, v Praze dne 2. 6. 1950, fol. 484.

33 Oleg Svátek, nar. 3. února 1888 v Domoradicích. V letech 1899–1903 studoval na českém gymnáziu ve Vysokém Mýtě a poté nastoupil do Zeměbranecké kadetní školy ve Vídni. V roce 1907 byl jmenován podporučíkem pěchoty a vtělen k c. k. střeleckému pluku 17 v Rzeszówě, který se po vypuknutí 1. svě-

Pátrací středisko pro Podkarpatskou Rus

jezdu ve věci případné spolupráce sondovat možnosti mezi spolehlivými příslušníky policie, četnictva a státních úřadů. Současně navázali styk se špkt. Karlem Heppnerem, přednostou Předsunuté agenturní ústředny „Rudolf“³⁴ v Prešově, spadající tehdy pod Agenturní pátrací středisko I v Banské Bystrici.³⁵

Na základě výše uvedeného se dá předpokládat, že úzká spolupráce se realizovala právě s bankskobystrickým APS. K 15. lednu 1939 totiž APS I řídilo dvě PAÚ – jednu s krycím jménem „Radomil“ v Nitře a druhou s krycím jménem „Rudolf“ v Prešově, která měla zajišťovat zpravodajské směry Miskolc – Košice – Prešov, Sátoraljaújhely – Trebišov – Vranov nad Topľou, Nyíregyháza – Čop – Užhorod. Jejím dalším úkolem bylo vybudování sítě rezidentů v místech 1. řádu: Miskolc, 2. řádu: Košice, Sátoraljaújhely, Užhorod, Nyíregyháza, Szerencs, Debrecín a ve zbývajících prostorech dislokace maďarské 6. a 5. smíšené brigády (Debrecín a Segedín). V neposlední řadě měla sledovat provoz na trati Miskolc – Košice – Sátoraljaújhely – Debrecín – Nyíregyháza – Čop – Užhorod. Náborovou činnost měl „Rudolf“ realizovat také na vlastním území, konkrétně na zbytku okresu Moldava nad Bodvou a v tehdejších okresech Gelnica, Spišská Nová Ves, Levoča, Kežmarok, Poprad, Spišská Stará Ves a Stará Ľubovňa.³⁶

tové války přesunul na východní frontu. V září 1914 padl do ruského zajetí a v srpnu 1915 se přihlásil do vznikajících československých legií. Postupně prošel službou u 5. a 6. československého střeleckého pluku. Zúčastnil se bitvy u Zborova a krvavých srážek s bolševiky u Omska, Kunguru, Jekatěrinburgu, Irkutsku a na Transsibiřské magistrále. V únoru 1920 opustil Vladivostok a v hodnosti podplukovníka odjel do svobodné vlasti, kde působil jako zástupce velitele Vojenské akademie v Hranicích na Moravě; v roce 1923 absolvoval pražskou Válečnou školu. V roce 1929 byl povýšen do hodnosti brigádního generála. Následně prošel velitelskými funkcemi u různých jednotek. Od října 1935 do března 1939 působil jako velitel 12. divize v Užhorodu (později ve Svaljavě) na Podkarpatské Rusi. Po vzniku samostatného Slovenska svedly jemu podřízené jednotky na Podkarpatské Rusi boje s útvary maďarské hortovyovské armády. Ihned po okupaci se zapojil do protinacistického odboje v rámci vojenské odbojové organizace Obrana národa. V září 1941 byl zatčen Gestapem a za prvního stanného práva odsouzen k trestu smrti. Popraven byl 1. října 1941 v bývalých dělostřeleckých kasárnách v Praze-Ruzyni. LÁNÍK, Jaroslav a kol.: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*, s. 276.

- 34 Na PAÚ „Rudolf“ v Prešově tehdy v hodnosti kapitána působil také později nechvalně známý Bedřich Pokorný, nar. 6. března 1904 v Brně. V rodném městě studoval nejprve na gymnáziu a poté odmaturoval na obchodní akademii. Do armády vstoupil v říjnu 1924 a o dva roky později absolvoval Vojenskou akademii v Hranicích na Moravě. V roce 1934 absolvoval zpravodajský kurz při ZVV v Košicích, což ho v armádě předurčilo pro zpravodajské funkce. V roce 1938 byl přidělen na PAÚ „Rudolf“ v Košicích. Po Vídeňské arbitráži se pracoviště přesunulo do Prešova, kde Pokorný setrval až do března 1939. Po okupaci pracoval v civilním sektoru. Jeho zapojení do protinacistického odboje je do dnešních dnů značně diskutabilní. V červenci 1945 vstoupil do KSČ a současně v hodnosti špkt. přišel na Odbor pro politické zpravodajství při MV. Krátce zastával funkci přednosta celého odboru. Ve svých pozicích se dopouštěl řady nezákonností. Od roku 1948 působil u Státní bezpečnosti. V roce 1951 byl zatčen a až v prosinci 1953 odsouzen, ale ne za činy, kterých se skutečně dopouštěl. V březnu 1956 mu byl ze zdravotních důvodů přerušen výkon trestu. Po revizi svého případu se vrátil do rodného Brna. Současně došlo k jeho stranické rehabilitaci. Nadále pak pracoval v KSČ. Nelibě nesl obrobné procesy konce 60. let a 25. března 1968 spáchal sebevraždu. HANZLÍK, František: *Případ kpt. Adolf Püchler. Svědectví agenta OBZ o nelegálním získávání financí zpravodajskou službou ministerstva vnitra 1946–1947*. ÚDV, Praha 2006, 151–154.
- 35 ABS, f. 302, sign. 302-72-1/3. část, Protokol sepsaný dnešního dne ve voj. věznici s plk. pěch. Janem Krčkem, VVU, v Praze dne 2. 6. 1950, fol. 486–487.
- 36 VÚA – VHA, Sb. Vojenské zpravodajství I, k. 4, Věc: Organizace výzv. zpravodajství proti Maďarsku, Banská Bystrica 10. 1. 1939 (Příloha 2).

Milan Vyhlídal

Z PAŮ „Rudolf“ se díky vymezenému pásmu činnosti na východ od ústředí v Banské Bystrici až po čáru Užhorod – Nyíregyháza stal vlastně soused Pátracího střediska pro Podkarpatskou Rus.³⁷

Na rozvinutí zpravodajských aktivit proti Polsku a Maďarsku bohužel svaljavskému zpravodajskému pracovišti nebylo dopřáno mnoho času. Ve dnech 14. a 15. března 1939 politická situace dosáhla smutného vrcholu nejen v českých zemích, ale také na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Autonomní podkarpatoruská vláda totiž již delší dobu hledala podporu v nacistickém Německu. Ukrajínští nacionalisté zahájili navíc v noci na 14. března 1939 státní převrat. Československá armáda sice tamní pučisty rychle umlčela, ale Karpatská Ukrajina, jak také zněl uzákoněný název nevyčodnějšího cípu naší republiky, inspirovaná slovenskou proklamací nezávislosti, rovněž vyhlásila svou nezávislost. Žádné záruky očekávané od Berlína ale nedostala. Místo toho 14. března 1939 zahájila maďarská armáda postup třemi směry do nitra zemí. V době, kdy vláda v Praze obdržela maďarské ultimátum požadující urychlené vyklizení Podkarpatské Rusi, se jednotky československé armády začaly na mnoha místech houževnatě bránit.³⁸

Brzy nato zahájily německé jednotky okupaci českých zemí. Příslušníci Pátracího střediska pro Podkarpatskou Rus se poté, co celou noc na 15. března poslouchali výzvy pražského rozhlasu o zachování klidu, pokoušeli neúspěšně rádiově spojit s Prahou. V uvedené době byl totiž radioprovoz na vojenské síti přerušen, telefonní linky přetěžovaly hovory všeho druhu a spojení se Slovenskem se neustále hroutilo.³⁹

Janu Krčkovi se nakonec podařilo uskutečnit bleskový hovor s pplk. gšt. Tomášem Houškou ze studijní skupiny A 2. oddělení HŠ, který spolu se škpt. gšt. Janem Reindlem vydával nižším velitelstvím rozkazy k ničení zpravodajského materiálu. Přednosta PSPR tak konečně zjistil, co se v Praze děje. Původní Krčkův návrh odejít urychleně do Polska byl z Hlavního štábu zamítnut. Nezbyvalo mu tak nic jiného než se evakuovat se zbylými vojenskými jednotkami přes Slovensko. V době, kdy se přepravovali s vojenskými kolonami přes Prešov, byla situace již značně napjatá. Krček později vzpomínal, že Slováci vůči nim vystupovali silně nepřátelsky. Pro jistotu nařídil zničit nejenom zpravodajský materiál, zpravodajské pomůcky a kódy, ale též vysíláčky.⁴⁰

37 Tamtéž, Věc: Organizace výzv. zpravodajství proti Maďarsku, Banská Bystrica 10. 1. 1939 (Příloha, náčrt).

38 STRAKA, Karel: *Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932–1939*, s. 134. Více k bojům na Podkarpatské Rusi viz PLACHÝ, Jiří: Zpráva pplk. Antonína Zemana-Barovského o událostech na Podkarpatské Rusi v březnu 1939. *Securitas Imperii*, 2005, č. 26, s. 170–190; TYŽ: Tragické březnové dny roku 1939 v Chustu. *Paměť a dějiny*, 2019, roč. 13, č. 1, s. 100–105 a LÁŠEK, Radan: Obrana Podkarpatské Rusi. *Paměť a dějiny*, 2009, roč. 3, č. 1, s. 21–29.

39 ABS, f. 302, sign. 302-72-1/3. část, Protokol sepsaný dnešního dne ve voj. věznici s plk. pěch. Janem Krčkem, VVU, v Praze dne 2. 6. 1950, fol. 486–487 a HAVEL, František: *Agent A-54 a Moravcovo zpravodajství bez legend. Z historie naší vojenské agentury před Mnichovem a za okupace*. Nepublikovaný strojepis v držení autora, s. 24–25.

40 ABS, f. 302, sign. 302-72-1/3. část, Protokol sepsaný dnešního dne ve voj. věznici s plk. pěch. Janem Krčkem, VVU, v Praze dne 2. 6. 1950, fol. 478. Svízelné chvíle zakusili na Slovensku příslušníci ještě jedné zvláštní zpravodajské skupiny. K plnění zpravodajských úkolů totiž 2. oddělení HŠ již dne

Pátrací středisko pro Podkarpatskou Rus

Jednalo se o prozíravé nařízení, protože jedny z prvních opatření nových slovenských činitelů po vyhlášení samostatnosti směřovaly k zajištění materiálu z činnosti zpravodajských oddělení velitelství sborů a divizí čs. armády dislokovaných na území Slovenska. Výjimkou nezůstaly ani písemnosti z Agenturního pátracího střediska I v Banské Bystrici a jejich předsunutých agenturních ústředí.⁴¹

Krčkovým lidem tak na Slovensku mohli zabavit pouze přijímací stanici, kterou si prozatím ponechali, a bohužel také jejich vozový park. Následně je odbavili vlakovým transportem spolu s velitelstvím 12. divize brig. gen. Olega Svátka do Prahy.⁴²

Samotné ústupové boje spojené s evakuací armády na Podkarpatské Rusi probíhaly až do 17. března 1939. Československé jednotky se stahovaly třemi směry. První vedl na Slovensko, část obránců musela ustoupit do Rumunska a další pak skončili na polském území.⁴³

Škpt. gšt. Jan Krček se 22. března 1939 bezprostředně po svém návratu do Prahy hlásil u zastupujícího přednosty 2. oddělení HŠ plk. gšt. Františka Havla, kde podal zprávu o průběhu evakuace z Podkarpatské Rusi. Dále po něm prakticky nikdo nic nechtěl a následně byl povolán k opětovnému nástupu služby u I. sboru v Praze. Po sléze až do odvolání nastoupil na dovolenou.⁴⁴

Závěrem

K důkladnému zhodnocení činnosti PSPR nám chybí dostatek dochovaných archivních pramenů. Agenturní materiály, zprávy z Pátracího střediska pro Podkarpatskou Rus ve Svaljavě a další pomůcky vzaly s největší pravděpodobností zasvě při kvapném ničení zpravodajského archivu 15. března 1939 v dejvické budově Hlavního štábu. Z poválečných svědectví lze taktéž mít za potvrzené zničení veškeré agendy, kterou

6. března 1939 vyslalo na Slovensko několik svých lidí. Zpravodajští důstojníci z pražského ústředí měli funkci zvláštních pozorovatelů a působili v následujících prostorech: Piešťany (mjr. Bohumil Dítě), Trenčín (škpt. František Fárek), Banská Bystrica a Turčianský Svätý Martin (škpt. Antonín Longa), Bratislava (škpt. Josef Rybář), Žilina (škpt. Oskar Olmer). Až na škpt. Olmera se bezvýhradně jednalo o příslušníky pátrací skupiny B 2. oddělení HŠ. Všichni pak na základě rozkazu prozatímního přednosty 2. oddělení HŠ plk. gšt. Moravce měli sledovat náladu obyvatelstva, intenzitu agitace členů Hlinkovy slovenské ľudové strany a s tím související demonstrace nebo pokusy o vyvolání separatistických akcí. O svých pozorováních podávali bezodkladně zprávy do Prahy. Dne 13. března 1939 obdrželi radiodepeši z Prahy s rozkazem k okamžitému návratu a skupina, také pod vlivem zhoršené situace, bez zbytečných odkladů opustila území Slovenska. FÁREK, František: *Příslušníci 2. odd. hl. štábu mjr. Bohumil Dítě, škpt. Frant. Fárek, škpt. Antonín Longa, škpt. Josef Rybář, škpt. Oskar Olmer jako zvláštní pozorovatelé březnových událostí 1939 na Slovensku*. Nepublikovaný rukopis v držení autora, s. 11–12.

41 ŠIMUNIČ, Pavel: Počiatky slovenskej vojenskej spravodajskej služby 1939–1941. *Vojenská história*, 2012, roč. 16, č. 2, s. 44.

42 ABS, f. 302, sign. 302-72-1/3. část, Protokol sepsaný dnešního dne ve voj. věznici s plk. pěch. Janem Krčkem, VVU, v Praze dne 2. 6. 1950, fol. 478.

43 STRAKA, Karel: *Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932–1939*, s. 134.

44 ABS, f. 302, sign. 302-72-1/3. část, Protokol sepsaný dnešního dne ve voj. věznici s plk. pěch. Janem Krčkem, VVU, v Praze dne 2. 6. 1950, fol. 478. Návrat do Prahy uvedeného 22. března 1939 včetně hlášení se u plk. gšt. Františka Havla ve svých personálních materiálech potvrzuje také další příslušník PSPR ve Svaljavě, škpt. pěch. Jindřich Krátký. *VÚA – VHA*, Sb. Vojenské osobní spisy, Osobní spis Jindřich Krátký, Dotazník pro důstojníky a rotmistry.

Milan Vyhlídal

si s sebou příslušníci PSPR vezli z Podkarpatské Rusi do českých zemí. Do dnešních dnů se zachovala pouhá torza předmětné materie, na základě jejichž analýzy lze přesto dojít k určitým závěrům.⁴⁵

Předně je nutné mít na paměti, za jak hektických podmínek během tzv. druhé republiky docházelo k poslední reorganizaci vojenského zpravodajství. Původní systém agenturních pátracích středisek se dramaticky změnil a ve spojitosti s přenesením zpravodajského zájmu na východ se rychle budovala ofenzivní agentura proti Polsku a Maďarsku. V uvedených podmínkách tak docházelo k výstavbě specializovaného střediska, které mělo působit ve dvou směrech (tedy v polském a maďarském) současně.

Pátrací středisko pro Podkarpatskou Rus vznikalo poměrně rychle, navíc bez jakékoli personální či místní kontinuity. Zpravodajské ústředí pro výkon služby mimo to vybralo přednostu bez zkušenosti s řízením zpravodajské ofenzivní práce a bez detailních znalostí místního specifického prostředí. S podivem můžeme konstatovat, že pouze tři důstojníci z celého osazenstva PSPR měli určité, i když omezené povědomí o uvedeném prostoru. Otázka, proč zatímní přednost 2. oddělení HŠ pro výkon zpravodajské činnosti na východě republiky nevybral někoho ze zkušenějších důstojníků, zůstane zřejmě navždy nezodpovězena.

Dalším faktorem působícím v neprospěch našich svaljavských zpravodajců bylo bezesporu roční období a také čas vyměřený na vybudování pracoviště. Zima ve spojení s těžkým terénem musela v uvedené oblasti značně ztěžovat možný nekontrolovaný pohyb úkolovaných kurýrů přes státní hranice. Nové ofenzivní středisko navíc vznikalo ve značném časovém presu. Kvalitní ofenzivní agentura se mohla v dané době budovat také několik let.⁴⁶ Je tak více než pravděpodobné, že Pátrací středisko pro Podkarpatskou Rus za tři měsíce své činnosti nevykázalo v ofenzivním zpravodajství žádné větší úspěchy. Diskutabilní jsou také případné výsledky z pole obranného zpravodajství. Sám Jan Krček po válce přiznával, že PSPR se víceméně nedostalo za přípravnou fázi a jeho činnost tak nepřinesla valné výsledky.⁴⁷

Ani přes uvedená fakta není na místě zlehčovat zásluhy uvedených zpravodajských důstojníků o obranu republiky. V tehdejších složitých vnitřních a vnějších politic-

45 Za všechny je třeba zmínit především klíčový dokument obsahující nástin a hlavní úkoly budoucí zpravodajské expozitury na Podkarpatské Rusi stroze nazvaný Věc: Výzvedné zpravodajství – informace, č. j. 13415/1938 (nedatováno) (VÚA – VHA, f. 37, sign. 37-153-23). Při rekonstrukci pomáhají také prameny nepřímé, převážně poválečné produkce. Za všechny lze jmenovat protokoly, které s bývalým přednostou Pátracího střediska pro Podkarpatskou Rus Janem Krčkem po válce sepsali příslušníci 5. oddělení HŠ. Vzhledem k okolnostem svého vzniku si zcela určitě zaslouží kritičtější přístup badatele, ale pro základní faktografii jsou neocenitelné (ABS, f. 302, sign. 302-72-1). V neposlední řadě mohou jako určité vodítko posloužit i záznamy z vojenských personálních materiálů zainteresovaných důstojníků (Kvalifikační listiny a Vojenské osobní spisy uložené ve VÚA – VHA).

46 Podle zkušeného ofenzivního zpravodajce špkt. Františka Fárka byla průměrná doba na zaběhnutí typické zpravodajské ústředny v československém pohraničí pět až šest měsíců, přičemž se většinou začínalo pracovat s agenty menších zpravodajských možností. JEŽEK, Vladimír: *Řízené rozhovory s Františkem Fárkem z 21. března roku 1968*. Nepublikovaný rukopis v držení autora, s. 11–12.

47 ABS, f. 302, sign. 302-72-1/3. část, Protokol sepsaný dnešního dne ve voj. věznici s plk. pěch. Janem Krčkem, VVU, v Praze dne 2. 6. 1950, fol. 486–487.

Pátrací středisko pro Podkarpatskou Rus

kých podmínkách bylo velice těžké stoprocentně obstát. Ke cti příslušníků Pátracího střediska pro Podkarpatskou Rus je možno přičíst, že se řada z nich následně zapojila do protinacistického odboje.

Bývalý přednosta škpt. gšt. Jan Krček v srpnu 1939 uprchl do Polska. Prošel si službou v čs. legionu a po napadení Polska Německem a Sovětským svazem se skupinou pplk. Ludvíka Svobody skončil v sovětské internaci. V dubnu 1940 se stal velitelem jednoho z transportů do Francie, kde se zúčastnil ústupových bojů v rámci 1. čs. pěšího pluku. Po pádu Francie se dostal do Velké Británie, kde mimo jiné sloužil jako přednosta 2. oddělení štábu Československé smíšené brigády. Z titulu této funkce se podílel na výběru vhodných osob pro výsadkové operace. Začátkem října 1941 byl navíc přítomen klíčové schůzce, která stála u zrodu operace Anthropoid. Od roku 1942 až do konce války pak působil v odboru pro politické zpravodajství při exilovém ministerstvu vnitra v Londýně.⁴⁸

I další dva příslušníci svaljavské zpravodajské expozitury, npor. Štěpán Kareš a škpt. pěch. Jindřich Krátký, se bezprostředně po svém návratu z Podkarpatské Rusi zapojili do odboje, a to v rámci tzv. Schmoranzovy skupiny tiskových důvěrníků.⁴⁹ Skupině, do jejichž struktur se zapojily desítky bývalých zpravodajských důstojníků československé armády, se v podstatě podařilo vytvořit stínovou zpravodajskou organizaci poskytující našim exilovým představitelům politické, hospodářské a v neposlední řadě také vojenské informace z Protektorátu Čechy a Morava. Vzhledem k angažovanosti značného množství osob a někdy k nebezpečnému podečňování nutnosti konspirační práce nebyla ani uvedená skupina ušetřena zásahů ze strany německé tajné policie. Štěpána Kareše Gestapo zadrželo při masivní zatýkácí akci 25. srpna 1939 a německý soud ho odsoudil k 12 letům káznice. Jindřich Krátký byl zatčen 14. prosince 1939 a zbytek války strávil, bez odsouzení, v koncentračních táborech Dachau a Ravensbrück. Oba se pak v květnu 1945 vrátili do osvobozené vlasti a nastoupili opět službu u československé armády.

Do osudu bývalého přednosta PSPR Jana Krčka se zvláště tragicky se zapsaly následné únorové události roku 1948. Komunistický převrat ho zastihl v hodnosti plukovníka Generálního štábu ve funkci velitele Pěšího pluku 74 v Mostě. Ačkoli proti jeho profesionálním schopnostem neměli nadřízení žádných námitek, byly hned v září 1948 vysloveny určité pochybnosti o jeho politické spolehlivosti s tím, že *jeho postoj k lidové demokratickému zřízení a k vymoženostem národní a demokratické revoluce není záporný, ale s určitými výhradami, patrně následkem jeho povahového založení a ještě neuceleného pokrokového politického vzdělání.*⁵⁰ Uvedené okolnosti zapříčinily snížení stupně jeho kvalifikace z výtečné na dobrou. V září 1949 byl plk. gšt. Jan Krček ještě povolán jako posluchač na Vysokou vojenskou akademii (VVA) v Praze, ale už v květnu

48 KREISINGER, Pavel: *Plukovník generálního štábu Jan Krček (1901–1961)*, s. 78–80.

49 Více k problematice odbojové skupiny Zdeňka Schmoranze viz BAREŠ, Arnošt – PASÁK, Tomáš: *Odbojová organizace Zdeňka Schmoranze v roce 1939. Historie a vojenství*, 1968, roč. 32, č. 6–7, s. 1003–1033.

50 VÚA – VHA, Sb. Kvalifikační listiny, Kvalifikační listina Jana Krčka, Kvalifikační listina – Část II, vložka za kvalifikační rok 1948, v Litoměřicích 30. 9. 1948.

Milan Vyhlídal

následujícího roku z ní byl vyloučen. Je prokazatelné, že již v době studia na VVA ho sledovali příslušníci 5. oddělení HŠ. Hned v červnu 1950 byl pro údajnou protistátní činnost zatčen. Vina mu nebyla prokázána, přesto byl v říjnu 1950 Nižším vojenským soudem v Praze uznán vinným alespoň z přečinu nedbalého uchovávání státního tajemství a odsouzen k nepodmíněnému trestu v trvání devíti měsíců. Současně mu byla odňata vojenská hodnost plukovníka. Tažení proti jeho osobě v uvedené době plně zapadalo do rámce cílené očisty československého důstojnického sboru od vybraných kategorií vojáků. Krček byl postupně vězněn v tzv. Domečku na Hradčanech, v Praze-Ruzyni a Mladé Boleslavi. Po ukončení výkonu trestu v březnu 1951 se propuštění nedočkal, ale byl přepraven do tábora nucené práce (TNP) v Pardubicích a později do Všebořic, odkud ho na žádost manželky propustili až v dubnu následujícího roku. Stejný soud, který ho v roce 1950 odsoudil, ho sice všech původních obvinění v červenci 1953 zprostil, ale Jan Krček se již do armády nevrátil. Následně pracoval v národním podniku Řemeslnické potřeby a Technomat v Praze. Zcela určitě to ale neznamenalo konec šikanózního jednání proti jeho osobě, protože hned k 1. lednu 1957 mu vojenská správa odejmula hodnost plukovníka ve výslužbě.

Jan Krček zemřel v naprostém zapomnění 24. března 1961 v Praze jako vojín v záloze. V době politického uvolnění koncem 60. let 20. století se manželka marně pokoušela o jeho rehabilitaci. Její snahy přerušila okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy a následná normalizace. Definitivní a plně vojenské a morální rehabilitace se Jan Krček dočkal až v březnu 2015.⁵¹

51 Tamtéž a VÚA – VHA, Sb. Vojenské osobní spisy, Osobní spis Jan Krček, zvláštní zpráva. Věc: Jan Krček – sledování, Rozsudek jménem republiky z 23. 7. 1953, Věc: Krček Jan – rehabilitace z 19. 3. 1970, Výnos ve věcech personálních z 31. 3. 2015

Pátrací středisko pro Podkarpatskou Rus

Příslušníci Pátracího střediska pro Podkarpatskou Rus ve Svaljavě

Zdroj: ABS, f. ZS GŠ, svazek a. č. 2292, Krátký Jindřich, nar. 11. 11. 1897

Jindřich Krátký se narodil 11. prosince 1897 v Praze. Po absolvování reálného gymnázia v Praze narukoval do rakousko-uherské armády a až do října 1918 bojoval na italské frontě. Po vzniku ČSR se v hodnosti podporučíka přihlásil do československé armády a mj. sloužil u Hraničářského praporu 9 v Rimavské Sobotě. V letech 1933–1939 působil jako zpravodajský důstojník při ZVV v Košicích. V roce 1935 byl povýšen do hodnosti štábního kapitána. Za okupace byl v důsledku své činnosti vězněn. Po válce až do roku 1950 působil jako velitel kurzů výzvědného zpravodajství na 2. oddělení HŠ. Následující dva roky zastával funkci zástupce velitele pro zásobování v Pěchotním učilišti v Milovicích. Od roku 1952 až do svého propuštění do výslužby v létě 1954 působil v hodnosti plukovníka na pozici staršího učitele Vojenské katedry Karlovy univerzity v Praze.⁵²

Zdroj: VÚA – VHA, Sb. Vojenské osobní spisy, Osobní spis Vomáčka Oldřich, nar. 24. 7. 1896

Oldřich Vomáčka se narodil 24. července 1896 v Makoluskách, okr. Kutná Hora. Až do roku 1915, kdy narukoval k Pěšímu pluku č. 36 v Mladé Boleslavi, studoval na vyšším reálném gymnáziu v Praze. V rakousko-uherské armádě sloužil až do října 1918 a dosáhl hodnosti poručíka. Po vzniku samostatného státu se přihlásil do československé armády a působil u různých jednotek. V roce 1931 byl povýšen do hodnosti štábního kapitána. V roce 1935 se stal zpravodajským důstojníkem I. kategorie Horského praporu 4. v Tornaře. V letech 1938–1939 působil jako zpravodajský důstojník u 2. oddělení HŠ na východním Slovensku a Podkarpatské Rusi. Za okupace pracoval jako aktuárský tajemník na obchodní akademii ve Slaném. V té době byl vyšetřován kvůli své dřívější zpravodajské činnosti. Po osvobození opět vstoupil do československé armády. Do roku 1948 působil v různých funkcích (velitel protitankové baterie, zástupce velitele praporu, styčný důstojník MNO při osidlovací komisi) u Pěšího pluku 9. v Chomutově. V letech 1948–1950 zastával pozici velitele Skupiny vojenských báňských oddílů v Mostě. Následně vykonával funkce správce posádky a vedoucího bytové komise u 12. pěší divize v Karlových Varech. V roce 1953 byl v hodnosti podplukovníka přeložen do výslužby.⁵³

52 VÚA – VHA, Sb. Vojenské osobní spisy, Osobní spis Jindřich Krátký, Osobní spis.

53 Tamtéž, Osobní spis Oldřich Vomáčka, Krátký osobní spis.

Milan Vyhlídal

Zdroj: ABS, f. ZS GŠ, svazek a. č. 2661, Vondřich Stanislav, nar. 1. 5. 1894

Stanislav Vondřich se narodil 1. května 1894 v Praze. Absolvoval vyšší reálné gymnázium v Praze. V roce 1914 byl odveden do rakousko-uherské armády k c. a k. pěšímu pluku č. 28 v Praze. Rok nato padl na ruské frontě do zajetí. V roce 1917 vstoupil do svazku 8. čs. střeleckého pluku československých legií v Rusku. V roce 1920 se vrátil do svobodné republiky a zůstal v československé armádě. V roce 1924 dosáhl hodnosti kapitána pěchoty. V roce 1926 byl jakožto nezpůsobilý k řadové službě přeložen do výslužby. V roce 1937 byl opětovně na vlastní žádost povolán k přechodné činné službě a na popud 2. oddělení HŠ byl určen výhradně pro zpravodajskou službu, konkrétně ke 2. oddělení velitelství I. sboru v Praze. Koncem roku 1938 byl propuštěn do zálohy.⁵⁴

Zdroj: ABS, f. ZS GŠ, svazek a. č. 2232, Kareš Štěpán, nar. 15. 8. 1898

Štěpán Kareš se narodil 15. srpna 1898 v Prostějově. Po absolvování měšťanské školy v Prostějově pracoval tamtéž jako praktikant v textilní továrně Satoria. V roce 1916 narukoval do rakousko-uherské armády a zúčastnil se bojů na ruské a italské frontě. Po vzniku samostatného státu se přihlásil do československé armády. V letech 1924–1928 jako rotmistr externě vystudoval reálné gymnázium v Olomouci a následně se přihlásil na Vojenskou akademii v Hranicích na Moravě, ze které byl po úspěšném studiu v roce 1930 vyřazen v hodnosti poručíka. Poté působil v různých funkcích (velitel čety a pobočník velitele praporu) u Hraničářského praporu 9 v Rimavské Sobotě. V letech 1934 až 1937 u této jednotky zastával pozici zpravodajského důstojníka I. kategorie. V roce 1937 absolvoval měsíční zpravodajský ofenzivní kurz při ZVV v Košicích. Posléze byl přidělen k 2. oddělení HŠ a v hodnosti nadporučíka působil na PAÚ v Košicích. Po okupaci zbytku českých zemí a osamostatnění Slovenska se vrátil do Prahy a zapojil se do odboje v rámci tzv. skupiny Schmoranzových tiskových důvěrníků. Aktivita uvedené skupiny ale nezůstaly utajeny před Gestapem, celou dobu války proto strávil v nacistických věznicích. Po válce se vrátil do armády a krátce působil jako učitel zpravodajské a šifrové služby na Vojenské akademii v Hranicích. Od podzimu 1945 do léta 1946 zastával funkci výkonného zpravodajského důstojníka na velitelství Vojenské oblasti 2 v Táboře. Poté působil jako referent učiliště na správě vojenského školství. Koncem roku 1954 byl v hodnosti plukovníka propuštěn do zálohy.⁵⁵

54 VÚA – VHA, Sb. Kvalifikační listiny, Kvalifikační listina Stanislav Vondřich, Kvalifikační listina – Část I.

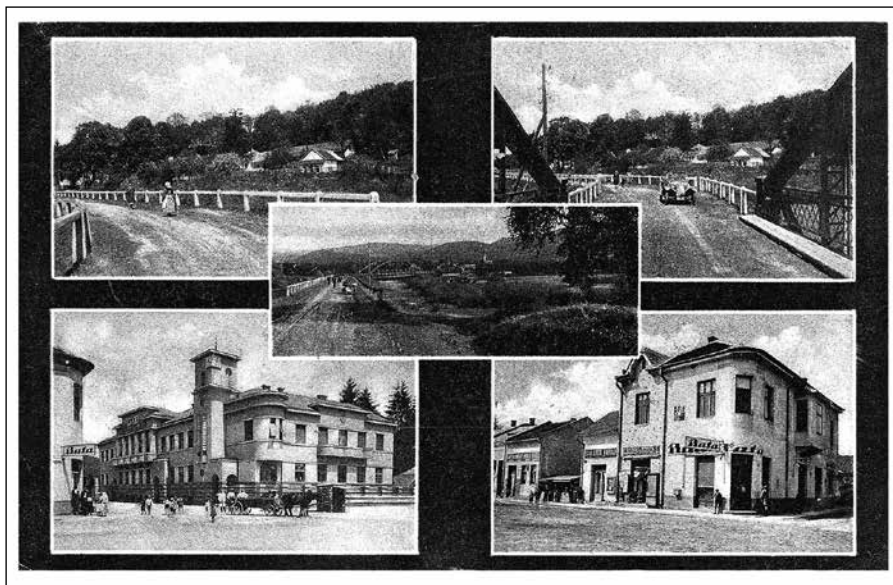
55 Tamtéž, Sb. Vojenské osobní spisy, Osobní spis Štěpán Kareš, Ministerstvo národní obrany – Osobní spis.

Pátrací středisko pro Podkarpatskou Rus

Přednosta Pátracího střediska pro Podkarpatskou Rus ve Svaljavě škt. gšt. Jan Krček v roce 1938

Zdroj: NA, f. Policejní ředitelství Praha II, všeobecná spisovna 1941–1950, k. 5953, sign. K 5703/9 Krček

Podkarpatoruská Svaljava, sídlo Pátracího střediska pro Podkarpatskou Rus, ve 30. letech 20. století

Zdroj: archiv autora